

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4\(98\)-50-56](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4(98)-50-56)

УДК [7.011.26:674.4]:37

Марковський Олександр Іванович,

викладач-методист професійної майстерності Вижицького коледжу прикладного мистецтва ім. В. Ю.Шкрібляка, керівник гуртка «Магічний візерунок» Вижицької спеціалізованої школи-інтернату I–III ступенів з поглибленим вивченням циклів та курсів художньо-естетичного напрямку ім. Назарія Яремчука, м. Вижиця, Чернівецька обл., Україна, 1971markalix@gmail.com

Марковська Ольга Володимирівна,

викладач психології та педагогіки, завідувач навчально-методичної лабораторії Вижицького коледжу прикладного мистецтва ім. В. Ю.Шкрібляка, м. Вижиця, Чернівецька обл., Україна, olamarkza@gmail.com

НАРОДНЕ БОНДАРСТВО В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Розглянуто бондарство як один із видів декоративно-прикладного мистецтва, його особливості, виникнення і становлення, технологія, регіональні відмінності. Наведено типологію виробів бондарства залежно від їхньої функції, особливостей оздоблення. Проаналізовано етапи вивчення технології, типології художнього бондарства в системі освітніх закладів України. Представлено систему роботи навчання бондарства з педагогічного досвіду авторів на базі загальноосвітньої школи (гуртка), коледжу, закладу вищої освіти. Розглянуто форми й методи роботи з опанування вихованцями і студентами умінь виготовлення виробів у техніці бондарства, що засвідчує динаміку професійного розвитку студентів.

Ключові слова: бондарство, заклади освіти, загальноосвітня школа, гурток бондарства, коледж мистецтва, заклад вищої мистецької освіти.

Українське бондарство має багатоглибoku яскраву історію та глибокі традиції, що сприяє формуванню поваги до цього виду декоративно-прикладного мистецтва. Воно передається з покоління в покоління і продовжує відтворюватися, а отже, розвивається в сучасній культурі України. З метою збереження бондарства як елемента народної культури українців учбово-методичний центр культури Буковини працює над внесенням його до Реєстру елементів нематеріальної культурної спадщини Чернівецької області [18]. З цієї ж метою, як і майстри народних ремесел України, фахівці галузі й небайдужі до цього

виду мистецтва українці, вважаємо необхідним запровадження вивчення даного народного промислу у вітчизняних закладах освіти. Актуальність статті полягає в обґрунтуванні необхідності збереження та відтворення народного промислу бондарства, запровадження його вивчення в закладах освіти з метою залучення учнівської молоді до духовних надбань українського народу.

Аналіз спеціальностей в освітніх закладах системи освіти України (коледжі, заклади ВО) показує, що бондарство не є окремою спеціалізацією, а вивчається як компонент під час набуття спеціалізації «Художня обробка дерева» (спеціальність 023 «Образотворче

мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»). Не зважаючи на це, можемо говорити, що навчання цього виду мистецтва певним чином реалізується у вітчизняній сучасній мистецькій системі освіти. Аналіз останніх наукових праць та публікацій з історіографії та теорії розвитку бондарства в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. засвідчив значний внесок дослідників Т. Г. Богомазова, А. Ф. Будзан, М. П. Маслов, О. О. Рибников, А. Г. Слюсарський, М. Є. Станкевич, Й. Д. Приймак та ін. Системне вивчення ролі традицій та необхідності новачій у галузі художньої обробки дерева здійснив В. Д. Білий [1]. Систематизацію досвіду майстрів-бондарів щодо підготовки необхідних матеріалів і інструментів, етапів технологічного процесу, техніки безпеки представлено в напрацюваннях Й. Приймака і Д. Приймака [10]. Вченими Б. М. Тимківим і К. М. Кавасом розроблено технології бондарства для опанування їх вихованцями професійної освіти, загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій та коледжів [14]. Художня обробка дерева як мистецька діяльність учнів на базі закладу загальної середньої освіти сприяє розвитку творчих здібностей учнів, що й обґрунтовує у своєму дослідженні Д. М. Скільський [11].

Бондарство є засобом впливу на художній і творчий розвиток молодого покоління, виховує загальнокультурні цінності, формує патріотизм, привчає шанувати культурні традиції та мистецтво своїх предків, продовжувати ремесло, яке сформувалося впродовж багатьох століть на українській землі. Народне мистецтво та ремесла, які сьогодні під загрозою зникнення, варто не тільки вивчати, а й передавати наступним поколінням, – тільки тоді традиції матимуть розвиток. Одним із дієвих прикладів реалізації цієї ідеї є книга-каталог заслуженого майстра народної творчості України, голови Буковинського осередку майстрів народного мистецтва В. І. Ворончака «Деревоспів» [2], де систематизовано й описано орнаментику, формотворення, конструктивну взаємобумовленість бондарського посуду. Це дослідження є результатом практичних напрацювань з бондарства Вижицького осередку народного мистецтва.

Узагальнення наукових і навчально-методичних джерел дозволяє зробити висновок про проведення досліджень з даної тематики, однак бракує праць з висвітлення наступності опанування бондарства від початкового етапу набуття основних умінь цього ремесла та їх формування (школа, коледж) до становлення професійних компетентностей у ланці вищої школи, а також простеження системності й послідовності у використанні форм і методів навчання бондарства учнів шкіл, студентів коледжів і ЗВО. Власне, це й визначило **мету статті**.

Розглянемо бондарство як особливий вид декоративно-прикладного мистецтва України, трактування якого знаходимо в спеціалізованих виданнях [3; 4; 9; 16]. Зокрема, бондарство – художнє виготовлення ужиткових речей, переважно посуду (цеберки, коновки, барила, бочівочки, скіпці, маснички, сільнички) з дерев'яних тесаних кленок і гнутих обручів або в техніці видобування зі вставним дном. Оздоблюють вироби випалюванням, рідше різьбленням і декоративним розписом [4, с. 77]. Бондар – майстер, ремісник, що виробляє діжки, бодні, дерев'яні відра та ін. [16, с. 59]. Випалювання – різновид декоративного мистецтва, техніка оздоблення, переважно виробів із дерева. Здебільшого випалюванням прикрашають бондарську продукцію. Давнім способом випалювання було нанесення розжареними металевими штампамі геометричних, рідше рослинних візерунків на поверхні виробу [4, с. 106].

Бондарнє ремесло знане здавна, а відомості про найдавніші бондарні вироби на території України належать до Х–ХІ ст. Так, у Київській Русі виготовляли багато предметів такими, якими знаємо їх сьогодні. Цебри з археологічних розкопок засвідчують широке використання бондарних виробів у ХІІ ст. на західних землях України, у Новгороді Великому та інших містах [8, с. 71–72]. Бондарство ХІІІ–ХVІІІ ст. було дуже поширеним ремеслом: перші міські бондарні цехи Києва, Кам'янця-Подільського, Львова масово виробляли різноманітні бочки для транспортування і зберігання порошу, поташу, олії, пива, тощо. У ХІХ ст. бочкове бондарство з цехового

виробництва стає мануфактурним, а згодом – фабричним (з розвитком товарного ринку). Виготовлення дрібних виробів (так зване біле бондарство) залишається у сфері народних художніх промислів. У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. бондарство належало до основних галузей народного господарства України й задовольняло майже всі потреби її населення в різноманітних бондарських виробах [12, с. 41–42].

Наприкінці 1940 – початку 1950-х років співробітниками Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії (м. Київ) та Етнографічного музею Академії наук (м. Львів) у ході підготовки «Етнографічного атласу матеріальної культури Української РСР» здійснена дослідницька робота з вивчення матеріальної культури, де окремо розглядалося питання народного бондарства [6, с. 84–100]. Саме в цій праці названо центри бондарства та основні фактори їх заснування: наявність сировинної бази (лісів), великого кола робітників з традиційного бондарного промислу, широкий ринок збуту.

Найважливішими центрами бондарного мистецтва з середини ХІХ ст. стали гірські райони Івано-Франківської, Чернівецької і Закарпатської областей. У селах Річка, Брустури, Яворів, Прокурава, Текуча, Печеніжин, Ясіня, Путилів майже половина населення займалась бондарним промислом. У Тернопільській обл. – с. Лішня та Антонівка, Устє Зелене. На ціле Поділля в цей час були знані бондарні вироби Підгаєцьких курстарів. Львівщина відома численними бондарськими осередками в північних районах – с. Соколівка, Кам'янка-Бузька (де з 1884 р. діяла Краєва дворічна школа бондарства), с. Витків, Радохів, Гута Поняцька, Броди та Бібрка [6, с. 87].

У даний період сформувалися національно-локальні відмінності українського бондарства, які віддзеркалювали історичні традиції, географічні особливості, характер господарської діяльності, культурні досягнення та естетичні запити українського народу.

Варто відзначити дослідження народного мистецтва окремих регіонів останніх десятиріч (1990–2018): Гуцульщини (Й. Приймак, В. Ворончак), Буковини (М. Шкрібляк), Поділля, Полісся

(М. Станкевич) та Слобожанщини (В. Іхненко).

У гірській місцевості, а саме на Гуцульщині, дерев'яний посуд не виходить із ужитку й сьогодні, цьому сприяє специфічний спосіб утримання тварин (на полонині) та зберігання продуктів тваринництва, однак, швидкий розвиток хімічної промисловості вносить свої корективи. Такого ж поширення бондарство набуває і в Карпатах, на теренах Польщі, Словаччини та Румунії. На прикордонній території завжди існує більше можливостей для культурних взаємозв'язків, тому тут у українському бондарстві особливо чітко простежуються спільні художньо-стильові риси з румунським, польським та словацьким бондарством. Подібні за формою бочівки, коновки-близнята та пасківники зустрічаються в різних регіонах Карпат, але в їх орнаменті є деяка відмінність. Зокрема, в українському художньо-образному рішенні бондарних виробів найпоширенішим був геометричний орнамент, створений із простих прямих, скісних, ламаних, хвилястих та зубчастих ліній. Їх перетинання, комбіноване розміщення створює як прості, так і складні геометричні форми, зокрема квадрати, обрамлені прямими, одинарними, попарними, потрійними лініями або із зубцями, цяточками, завитками, меандрами. Внутрішні площини заповнені хрестами, ромбами та розетками.

Найдавнішим та найпоширенішим мотивом бондарних виробів у гірських околицях Сучавського повіту (Румунія) є зображення оленя. Воно зустрічається і у вишивках, і в килимарстві, і в художньому розписі даного регіону [8, 42].

Розглядаючи бондарські вироби на теренах України, важливо скласти цілісне уявлення про їх різновиди. Відомий майстр-бондар з Гуцульщини Й. Приймак виокремив п'ять типологічних груп [4]:

1. Посуд для зберігання і транспортування води та рідин (коновки, конов'я, дерев'яне відро, водоніска, боклаг, берівка, барилочка, боклажок).

2. Посуд для зберігання і переробки сільськогосподарських продуктів (бочка, кадовб, лелітка, ділетка, діжка, бербениця, путера, гордов).

3. Посуд хатнього використання (цебер, дійниця, діжка, скопеч, маслобійка, гарчик, зваряльник).

4. Посуд для вимірювання об'єму рідких і сипучих про-дуктів (міртук, ділетка, мацька, мірка, гарнець).

5. Посуд обрядового призначення (дорінник, святильник, пасківник та ін.).

Ці назви виробів притаманні Західній Україні, а в інших областях можуть бути іншими. Однак класифікація Й. Приймака дає уявлення про розмаїття бондарських виробів, їх призначення та майстерність бондарів.

Бондарство – це не тільки створення виробів, а й їх оздоблення. Так, випалювання – найдавніший традиційний творчий процес декорування виробів бондарства, який потребує фантазії й неабияких технічних умінь. У наш час (1980–2020) стали популярними різні способи випалювання – *пірографія* (нанесення малюнка на дерево за допомогою розпеченої голки), *піротипія* (випалювання спеціально розжареними штампамі), *випалювання кислотою* (поверхню дошки фарбують у темний колір, потім нанесене на неї зображення витравлюють кислотою), *випалювання тертям* (для чого прикладають шматочки деревини твердої породи або спеціальний металевий інструмент до виробу, який обертається на верстаті).

Розвиток комп'ютерних технологій дає можливість використовувати для оздоблення виробів випалюванням сучасні досягнення. Так, найвідомішою є лазерна технологія: зображення випалюється тепловим променем – лазером.

Таким чином, бондарство є унікальним видом декоративно-прикладного мистецтва України, яке потребує дослідження фахівцями різних галузей та вивчення сучасною молоддю з метою збереження традицій. Зазначимо, що елементарні уміння роботи з деревом передбачені в курсі «Технології» у Вижницькій спеціалізованій школі-інтернаті I–III ступенів з поглибленим вивченням циклів та курсів художньо-естетичного напрямку. У чинних програмах для 5 і 6 класів пропонується тема з технології оздоблення дерев'яних виробів художнім випалюванням (пірографією) – виготовлення підставки для випалювача, серветниці та декора-

тивного свічника [15, с. 14–15]; у 7 і 8 класах – виготовлення будиночка для тваринки, декоративної тарілки та підставки для гаджета [15, с. 20–21]; у 9 класі [15, с. 23–24] учням пропонується самим визначити об'єкти та виготовити вироби для власних потреб або для інтер'єра школи, громадських місць. Отже, йдеться тільки про отримання учнями уявлень про цей вид діяльності та елементарних умінь з обробки дерева.

Учні, які виявили нахил до такої творчості й спрямовані на отримання відповідних фахових умінь, можуть набути їх у межах профільного навчання в 10–11 класах [13, с. 14–15]. Тут передбачається вивчення видів художнього та декоративно-прикладного мистецтва відповідно до напрямків розвитку народних промислів у регіоні (різноманітних технік різьблення, випалювання, інкрустації тощо).

Формування професійних компетентностей молоді відбувається вже в ланці професійної освіти – на базі коледжів і ЗВО, де студенти здобувають спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, реставрація» і опановують прийоми виготовлення виробів бондарства, це заклади:

- професійно-технічної освіти: заклад професійної освіти смт. Івано-Франкове (Львівська обл.), вище професійне училище № 5 м. Чернівці, Вище художнє професійне училище № 3 м. Івано-Франківська, Обласний комунальний заклад «Лозівське училище культури і мистецтв» (Харківська обл.);

- фахової передвищої освіти: Вижницький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка (Чернівецька обл.), Косівське училище декоративного і прикладного мистецтва (Івано-Франківська обл.), Коледж мистецтв ім. А. Ерделі (Закарпатська обл.), Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша, Тульчинський коледж культури (Вінницька обл.);

- вищої освіти: Рівненський державний гуманітарний університет, Закарпатська академія мистецтв, Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, Київський держав-

ний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Львівська національна академія мистецтв, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Таким чином, констатуємо наявність в Україні системи закладів освіти, де навчають цього ремесла і ведеться копітка і тривала робота з опанування молоддю технічними навичками, оволодіння знаннями історії, культури, народного мистецтва для того, щоб фахівець став справжнім майстром, який уособлює своїми виробами традиції української культури.

Вважаємо, що залучати учнів до цього унікального мистецтва необхідно вже на етапі початкової школи. Проте уроки мистецтва (2 години на тиждень) не можуть вмістити ознайомлення учнів з багатьма видами творчої діяльності, так само обмаль часу відведено українським ремеслам і в шкільному курсі «Технології». Більші можливості для цього мають гуртки декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема гурток випалювання та бондарства.

Важливо, щоб уміння, набуті учнями на початковому етапі (у гуртковій роботі в школі) мали своє продовження в інших освітніх ланках. Маємо власний педагогічний досвід навчання вихованців мистецтва бондарства від школи до коледжу. Керуючись принципами наступності, послідовності й системності навчаємо ремеслу в умовах гуртка «Магічний візерунок» (діє у Вижницькій спеціалізованій школі-інтернаті I–III ступенів з поглибленим вивченням циклів та курсів художньо-естетичного напрямку ім. Назарія Яремчука) та на базі Вижницького коледжу прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка.

Зацікавлена та здібна молодь може продовжувати навчання в системі ЗВО. Збереження наступності в підготовці фахівця дозволяє педагогам сфокусувати увагу на домінантах навчання ремесла і вихованні системи історичних, культурологічних мистецьких знань, а не тільки на практичному втіленні технічних умінь і навичок. Йдеться про компетентність учнів і студентів, що до-

зволяє вихованцям опанувати тонкощі бондарського мистецтва з азів:

- на початковому рівні (гурток, середня школа, учні 5–9 класів) – виготовлення простих елементів випалювання на готових дерев'яних виробах, освоєння технічних можливостей інструментів для випалювання різних виробів;

- на середньому рівні (гурток, старша школа, учні 10–11 класів) – випалювання складних мотивів, випалювання на об'ємних бондарських виробах;

- на початково-професійному рівні (коледж, рівень «молодшого спеціаліста») проєктна діяльність полягає в створенні виробу від початку до завершення з наступним його оздобленням;

- на вищому професійному рівні (ЗВО, рівень «бакалавр»; університет, рівень «магістр») виготовлення наборів бондарських виробів: кухонне начиння, мисники, дитячі іграшки, комплекти дитячих абеток тощо, оздоблення їх різними способами.

Далі стисло опишемо процес опанування учнями основних умінь мистецтва бондарства на різних етапах (у різних освітніх закладах) – з власного педагогічного досвіду.

Гурток передбачає цілі: навчальні (опанування бондарства на початковому рівні), виховні (виховувати в гуртківців національну свідомість, любов та повагу до рідного краю, його традицій, культури і мистецтва) й розвивальні (розвивати творчі здібності вихованців). Згідно з програмою роботи гуртка учні ще не виготовляють об'ємні бондарські вироби, але під керівництвом наставника засвоюють теоретичні та мотиваційні засади бондарського мистецтва:

- знайомляться з термінологією, інструментами, технікою безпеки;

- досліджують орнаментальні мотиви випалювання, присутні в етнографічних осередках бондарства;

- візуально поєднують в одне ціле структурні зони верху і низу, лівої і правої частини, краю і центру виробу – елементами орнаменту;

- сприймають і аналізують вироби майстрів-бондарів, обговорюють їх у колі гуртківців.

Отже, програмою гуртка передбачено активне впровадження різних форм діяльності учнів, а саме: пізнавальної,

художньо-практичної, оцінної. Важливо зацікавити, захопити, стимулювати учнів пізнавати красу навколишньої дійсності та мистецтва й відтворювати її на елементарному рівні – у оздобленні виробів.

На перших зустрічах відбувається колективний огляд-обговорення творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, зразків бондарства, музейних експонатів, відеофрагментів, фото, а також виробів, зібраних учнями під час етнографічних експедицій. Під час практичної діяльності основним напрямком є пошук нових орнаментальних мотивів, які відповідають функціям і призначенням бондарського посуду. Дані мотиви формою, розташуванням, композицією, технікою декору в структурі виробів підкреслюють робочі функції: «брати», «віддавати», «зберігати», «вливати-вилити», «всіпати-висипати», «вкласти-діставати».

Основні елементи та мотиви художнього випалювання запозичено з творчої спадщини І. Ю. Грималюка [9] та інших майстрів Гуцульщини. Назви мотивів орнаментів бондарних виробів цього регіону – авторські (фото 1).

Кінцевим результатом роботи є виставка творчих робіт гуртківців, яка популяризує цей вид народного мистецтва, а також участь у різних кон-

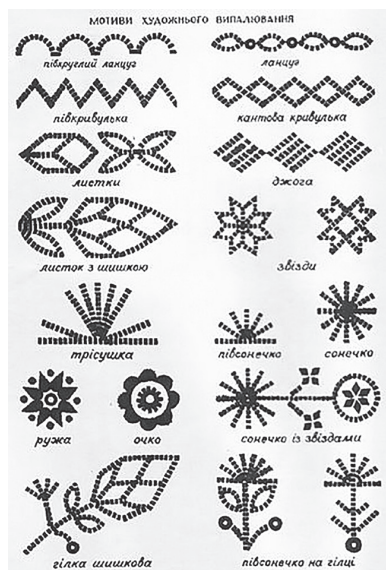
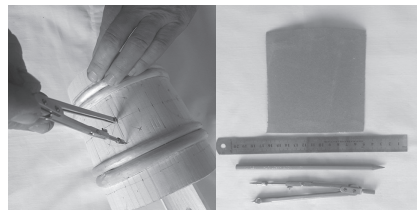

Фото 1. Основні елементи та мотиви художнього випалювання (з творчої спадщини І. Ю. Грималюка та ін.)

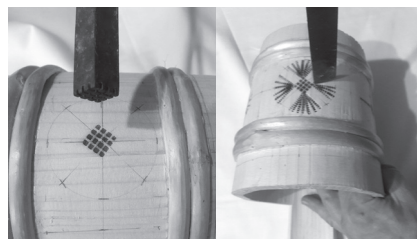
2а

2б

Фото 2а, 2б. Розмітка орнаменту на виробі

Фото 3. Підбір та розігрівання інструментів-«штампів» для випалювання

4а

4б

Фото 4а, 4б. Випалювання основних, центральних елементів середини виробу

курсів, що проводяться в навчальному закладі і поза ним (I та II етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання Вишницької ОТГ).

Познайомимо з етапами випалювання бондарського виробу на прикладі виготовлення ложки, що доступно вихованцям гуртка на третьому році навчання:

1. Розмітка орнаменту на виробі (фото 2а, 2б).

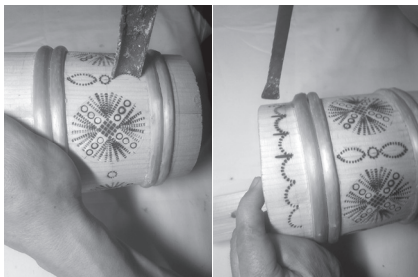
2. Підбір та розігрівання інструментів-«штампів» для випалювання (фото 3).

3. Випалювання основних центральних елементів середини виробу (фото 4а, 4б).

4. Випалювання додаткових елементів середини виробу (фото 5).

5. Випалювання елементів верхньої смуги виробу (фото 6).

7. Випалювання елементів нижньої смуги виробу (фото 7).

5
Фото 5. Випалювання додаткових елементів середини виробу

6
Фото 6. Випалювання елементів верхньої смуги виробу

7
Фото 7. Випалювання елементів нижньої смуги виробу

8
Фото 8. Випалювання елементів ручки виробу

9а 9б
Фото 9а, 9б. Оздоблений випалюванням виріб

8. Випалювання елементів ручки виробу (фото 8).

9. Оздоблений випалюванням виріб (фото 9а, 9б).

Отримані в на заняттях гуртка знання й уміння з випалювання бондарських виробів поглиблюються під час навчання в **коледжі прикладного мистецтва**. Студенти коледжу переходять до роботи над цілісними виробами, спочатку простими (рамка, лінійка, топірці), а згодом – складними (шкатулки, кухонне

начиння, мисники тощо); мають змогу навчатися в майстерні ручної обробки деревини та механічній майстерні, де є наявні комплекти інструментів ручної обробки деревини, токарний верстат, станки для розпили та фугування.

Протягом чотирьох років у коледжі студенти вивчають предмети технології та матеріалознавства, композиції та проектування, професійної майстерності. Навчальні програми передбачають ускладнення навчальних завдань: від знайомства з основними технічними прийомами та тренувальних вправ – до виготовлення складних виробів. Збільшується також кількість годин з кожним наступним роком навчання.

Обидва освітні заклади – школа і коледж – тісно співпрацюють у професійно-освітньому напрямку, між ними укладено угоду про співробітництво, якою передбачено продовження навчання школярів у коледжі прикладного мистецтва. Так, в рамках профорієнтаційної роботи в школі впроваджено виставкову піраміду «Сходинки майстерності», де поряд із курсовими та дипломними студентськими роботами презентуються вироби учасників гуртка «Магічний візерунок». Учні можуть вивчати вироби студентів і бачити рівень, до якого слід прагнути у своєму розвитку, технічні особливості, намічати перспективи своєї діяльності. Пропонуємо також авторську форму роботи з вихованцями «Віддзеркалення»: студенти коледжу й гуртківці зустрічаються один раз у семестр для обміну результатами, напрацюваннями, зібраними зразками бондарського ремесла, планами на майбутнє. Активне обговорення у колективі, де учасники мають різний професійний (зокрема технічний) рівень, мистецький досвід, дозволяє провести саморефлексію: оцінити свої досягнення, зрозуміти, над чим слід працювати ретельніше, побачити перспективи.

У коледжі проводиться щоквартальний «День відкритих дверей», який надає можливості викладачам зустрітися з абітурієнтами, продемонструвати їм захопливий світ мистецтва бондарства завдяки таким формам: відвідування музею коледжу, відеопрезентації бондарних виробів, майстер-класи з художнього випалювання від майстрів,

знайомство з деревообробною майстернею, виставка виробів студентів декоративно-прикладного мистецтва.

У рамках статті неможливо описати всі форми роботи зі студентами. Зосередимося на практичних заняттях з бондарства у формі проектної роботи, які знайомлять студентів із технологією виготовлення сучасних виробів за принципом «традиція – інновація».

Алгоритм проектної діяльності:

1. Вивчення аналогів і прототипів бондарських виробів у музеях народного мистецтва.

2. Виокремлення об'єкта проектування.

3. Дослідження й обґрунтування форми та конструкції майбутнього виробу.

4. Вибір та підготовка матеріалів, визначення технологічних процесів, виготовлення виробу.

5. Розроблення проектно-технологічної документації – малюнка, чорнових ескізів, ескізів, технічного креслення.

6. Виконання роботи в матеріалі.

7. Презентація виробу (конкурси, виставки).

На наступному рівні – **навчання студентів у ЗВО (магістратура)** – студенти працюють над завданнями-проектами пошукового характеру, де розробляють власні варіанти умовних, формальних композицій до кожної теми, що передбачає здійснення дослідницької роботи – вивчення історії виробів, регіональних відмінностей, класифікації виробів залежно від призначення, особливостей оздоблення. Студенти досліджують можливості синтезу традицій декоративно-ужиткового мистецтва й сучасних тенденцій у дизайні, щоб розкрити взаємопов'язаність змісту і форми виробу, відповідність естетичним критеріям сьогодення. Це сприяє розвиткові індивідуальних творчих здібностей, формуванню об'ємно-просторового мислення, а також поєднанню досвіду та традицій з пошуком нових виразальних засобів і технологій.

Під час декорування бондарських виробів студенти створюють авторські орнаментальні мотиви, які підкреслюють образно-тематичний зміст виробів, візуально поєднують у цілісні конфігурації різні композиційні зони. Творчі роботи студентів всіх освітніх рівнів підпорядковуються наступним компо-

зиційним засобам: композиційному прийому, простому і складному ритму, масштабу, нюансу, тотожності, пропорційності та контрасту.

Підсумком опанування народних ремесел стає міжрегіональний конкурс фахової майстерності «Кращий за професією» серед студентів мистецьких закладів освіти I–II, III–IV рівнів акредитації (Косівське училище прикладного мистецтва; Вижицький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка; Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва; факультет архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича). Упродовж кількадеденного конкурсу учасники мають виготовити практичний виріб з дерева в навчальних майстернях, декорувати його за власним задумом, виявити свій професійний рівень і креативність. У складі журі – досвідчені майстри народного мистецтва, які визначають кращі роботи, нагороджують переможців, запрошують на роботу.

Окремо слід підкреслити роль наставника студентів – керівника їхніх творчих робіт, завдання якого полягає в популяризації творчості провідних майстрів бондарства, відродженні даної призабутої технології в мистецьких навчальних закладах. Про результати роботи викладачів свідчать вироби студентів. Наводимо зразки дипломних робіт у техніці художнього бондарства під нашим керівництвом (Марковський О. І. – голова циклової комісії «Художньої обробка дерева» у Вижицькому коледжі прикладного мистецтва) та керівництвом викладачів Запорозжя В. П. (цей же освітній заклад) та Курика Д. М. (ЧНУ ім. Ю. Федьковича), які дозволяють наочно побачити динаміку творчого розвитку студентів на кожному етапі навчання: освітній рівень «молодший спеціаліст» (фото 10–12), освітній рівень «бакалавр» (фото 13), освітній рівень «магістр» (фото 14).

Наведені вироби виготовлені із застосуванням фігурного вирізування, бондарської технології та декорування випалюванням. У них спостерігаємо збереження традиційних форм, чіткість і лаконічність декору.

10

11

Фото 10. Гулей С. Подарунковий набір бондарних виробів (2007). Керівник Марковський О. І. (Вижицький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка)

Фото 11. Іванців С. Набір посуду для кухні «Гості на порозі» (2013). Керівник Марковський О. І. (Вижицький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка)

Фото 12. Лоза О. Шкатулка «Горицвіт» (2019). Керівник Марковський О. І. (Вижицький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка)

13

14

Фото 13. Тарасенко В. Набір бондарського посуду для кухні (1999). Керівник Запорозжець В. П. (Вижицький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка)

Фото 14. Гулей С. Подарунковий набір бондарних виробів (2010). Керівник Курик Д. М. (ЧНУ ім. Ю. Федьковича)

Висновки. Народне бондарство є унікальним видом декоративно-прикладного мистецтва України, відоме з X–XI ст. У наші дні воно залишається одним із найважливіших елементів національної культури, в якому відображені світоглядні, господарські та естетичні уподобання українського народу. У другій половині XIX – на початку XX ст. цей народний промисел належав до провідних галузей народного господарства України й задовольняв майже всі потреби її населення в різноманітних бондарських виробах.

Попри значущість цього мистецтва для формування культури й національних рис українця, прилучення до історії, культури і традицій рідного краю, естетичного виховання молоді на кращих мистецьких зразках, бондарство досліджено недостатньо і потребує подальших досліджень за різними напрямками наукових знань.

З метою збереження кращих традицій бондарства вважаємо необхідним залучати до цього ремесла учнів з початкової школи та шляхом розвитку системи навчання в умовах школи (гурткова робота), коледжу, ЗВО з дотриманням наступності, системності й послідовності форм і методів навчання виводити учнів на рівень справжніх професіоналів цього мистецтва. Власний педагогічний досвід роботи в кількох ланках освіти – навчання бондарства учнів у закладах загальної середньої освіти, студентів у коледжі і співпраця з ЗВО доводить перспективність такої системи, про що і засвідчують практичні результати випускників.

Перспективою подальших наукових і мистецтвознавчих розвідок вважаємо осмислення закономірностей народного формоутворення в бондарстві, вивчення його візуальних і морфологічних закономірностей. Розробки також потребують форми й методи ознайомлення з бондарством школярів усіх ланок загальноосвітньої школи в межах уроків «Мистецтво» і «Технології», спеціалізованих курсів і нових програм з вивчення бондарства в коледжах і ЗВО з серіями практичних вправ для студентів, що передбачають вивчення етномистецьких традицій і сучасних надбань у сфері дизайну.

СПИСОК Джерел

- Білий В. Д. Художнє дерево Косівщини другої половини XX століття (традиції та новації у творчості митців) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец.17.00.06. Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2015. 20 с.
 - Ворончак В. Деревоспів. Вишниця : Черемош, 2012. 77 с.
 - Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад., голов. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2004.
 - Декоративно-ужиткове мистецтво : словник. Т.1 / за ред. Я. П. Запаса. Львів : Афіша, 2000. 364 с.
 - Іхненко В. М. Історіографія розвитку народного бондарства на Слобожанщині у другій половині XIX – на початку XX століття. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія: Історія та географія. 2011. Вип. 42. С. 165–171.
 - Лемеха М. В. Деревообробні ремесла та промисли. *Народна творчість та етнологія*. 2014. № 6. С. 84–100.
 - Літопис Руський. Київ, 1989. С. 71–72.
 - Народне мистецтво в Румунії. Бухарест : Меридіане, 1964. 174 с.
 - Приймак Й. Іван Грималюк. Косів : Писаний камінь, 2005. 44 с.
 - Приймак Й., Приймак Д. Технологія художнього деревообробництва. Київ : Писаний камінь, 2010. 200 с.
 - Скільський Д. М. Вивчення художньої обробки в школі: Розвиток творчих здібностей учнів : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2011. 159 с.
 - Станкевич М. Є. Українське художнє дерево XVI–XX ст. Львів, 2002. 450 с.
 - Терещук А. І. Технології. 10–11 класи. Навчальна програма. Рівень стандарту, академічний рівень. Варіативні модулі. Кам'янець–Подільський : Аксіома, 2010. 140 с.
 - Тимків Б. М., Кавас К. М. Виготовлення художніх виробів з дерева. Львів : Світ, 1996. 141 с.
 - Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня (5–9 кл.), затверджена наказом МОН України від 20.04.2018 № 405. URL: <https://mon.gov.ua/media/plany/mmon834270820102905201465711>
 - Шевченко Є. Народна деревообробка в Україні. Словник народної термінології. Київ: Артания, 1997. 312 с.
 - Юрченко І. Рівні трансформації національних традицій декоративно-ужиткового мистецтва в навчальній підготовці дизайнерів з основ формоутворення. *Збірник матеріалів міжнародної науково-методичної конференції «Розвиток національної моделі дизайну і образотворчого мистецтва в умовах глобалізації сучасного світу»*, 25–27 березня 2002 р. Харків : ХДАДМ, 2002. №6. С. 10–13.
 - Учбово-методичний центр культури Буковини. Розпочато створення обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини. URL: <http://bukcentre.cv.ua/index.php/nasha-robota/3051-rozpochato-stvorennia-oblasnogo-pereliku-elementiv-nematerialnoji-kulturnoji-spadshchini.html>
- References:
- Bilyi, V. D. (2015). *Khudozhnie derevo Kosivshchyny drugoi polovyny XX stolittia (tradytzii ta novatsii u tvorchosti myttsiv)* [Artistic tree of Kosiv region of the second half of XX century (traditions and innovations in the creative work of artists)]. (Dissertation Abstract, Lviv).
 - Voronchak, V. (2012). *Derevosniv* [The wood]. Vyzhnytsia: Cheremosh.
 - Busel, V. T. (Ed.). (2004). *Velykyi tлумachnyi slovnyk sучasnoi ukraїnskoi mовy* [The great interpretive dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv-Irpin: VTF Perun.
 - Zapasko, Ya. P. (Ed.). (2000). *Dekoratyno-uzhytkove mystetstvo*. Slovnyk: Vol. 1 [Arts and crafts. Dictionary]. Lviv: Afisha.
 - Ikhnenko, V. M. (2011). *Istoriografii rozvytku narodnoho bondarstva na Slobozhanshchyni u druhi polovyni XIX – na pochatku XX stolittia* [Historiography of the development of the national woodworking in Slobozhanshchina the second half of the XIX – early XX century]. In *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody*. Seria: Istoriia ta heohrafia: Vol. 42 (pp. 165–171).
 - Lemekha, M. V. (2014). *Derevoobrobni remesla ta promysly* [Woodworking crafts]. Narodna Tvorchist ta Etnoloiiia, 6, 84–100.
 - Litopys Ruskyi [Chronicle of Rus]. (1989). Kyiv.
 - Narodne mystetstvo v Rumunii [Folk art in Romania]. (1964). Bukharest: Mieridiane.
 - Pryimak, I. (2005). *Ivan Hrymaliuk* [Ivan Hrymaliuk]. Kosiv: Pysanyi kamin.
 - Pryimak, I., & Pryimak, D. (2010). *Tekhnoloiiia khudozhnoho derevoobrobnytstva* [Technology of artistic woodworking]. Kosiv: Pysanyi kamin.
 - Skil'skyi, D. M. (2011). *Vyvchennia khudozhnoi obrobky v shkoli: Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchniv* [Study of artistic processing in school: Development of students' creative abilities]. Kyiv: Vyscha shkola.
 - Stankevych, M. Ye. (2002). *Ukrainske khudozhnie derevo XVI – XX st.* [Ukrainian Art Tree of the XVI – XX centuries]. Lviv.
 - Tereshchuk A. I., Borynets, N. I., Diatlenko, S. M., Sydorenko, V. K., Tereshchuk, H. V., & Khodzyska, I. Yu. (2010). *Tekhnoloii. 10–11 klasy. Navchalna prohrama*. Riven standartu, akademichnyi riven. Variatynni moduli [Technologies. Grades 10–11. Curriculum. Standard level, academic level. Elective modules]. Kamianets-Podil'skyi: Aksioma.
 - Tymkiv, B. M., & Kavas, K. M. (1996). *Vyhotovlennia khudozhnikh vyrobiv z dereva* [Making artistic products from wood]. Lviv: Svit.
 - Ministry of Education and Science of Ukraine (2018). *Typova osvittia prohrama zakladiv zahalnoi serednoi osvity II stupenia (5–9 kl.)* [Typical educational program of general secondary education institutions of the II degree (5–9 Grades)]. (Decree No 405. April 20).
 - Shevchenko Ye. (1997). *Narodna derevoobrobka v Ukraini. Slovnyk narodnoi terminologii* [Folk woodworking in Ukraine. Dictionary of Folk Terminology]. Kyiv: Artaniia.
 - Yurchenko, I. (2002). *Rivni transformatsii natsionalnykh tradytii dekoratyno-uzhytkovoho mystetstva v navchalni pidhotoviti dyzaineriv z osnov formoutvorennia* [Levels of transformation of national traditions of decorative and applied art in the training of designers on the basics of shaping]. In *Rozvytok natsionalnoi modeli dizainu i obrazotvorchoho mystetstva v umovakh hlobalizatsii suchasnoho svitu*: Conference Proceedings: Vol. 6 (pp. 10–13). Kharkiv: KhDAAD.
 - Uchbovo-metodychnyi tsentr kultury Bukovyny. *Rozpochato stvorennia oblasnogo pereliku elementiv nematerialnoi kulturnoi spadshchyny* [Cultural Center of Bukovina. The regional list of elements of intangible cultural heritage has been started]. Retrieved from <http://bukcentre.cv.ua/index.php/nasha-robota/3051-rozpochato-stvorennia-oblasnogo-pereliku-elementiv-nematerialnoji-kulturnoji-spadshchini.html>
- Марковский А. И., преподаватель-методист профессионального мастерства Вишницкого колледжа прикладного искусства им. В.Ю.Шкрибляка, руководитель кружка «Волшебный узор» Вишницкой специализированной школы-интерната I–III ступеней с углубленным изучением циклов и курсов художественно-эстетического направления им. Назария Яремчука, г. Вишниця, Черновицкая обл., Украина, 1971markalix@gmail.com; Марковская Е. В., преподаватель психологии и педагогики, заведующий учебно-методической лабораторией Вишницкого колледжа прикладного искусства им. В.Ю.Шкрибляка, г. Вишниця, Черновицкая обл., Украина, olamarka2@gmail.com
- Народное бондарство в учебных заведениях
- Рассматривается искусство бондарства как одного из видов декоративно-прикладного искусства, его особенности, возникновение и становление, региональные различия. Приведена типология изделий бондарства в зависимости от их функций, особенности их декорирования.
- Проанализированы этапы изучения технологии, типологии художественного бондарства в системе образовательных учреждений Украины. Представлена система работы по обучению бондарству исходя из педагогического опыта авторов на базе общеобразовательной школы (кружок), колледжа, учреждения высшего образования. Рассмотрены формы и методы работы по освоению воспитанниками и студентами умений изготовления изделий бондарства, свидетельствующие о динамике профессионального развития студентов.
- Ключевые слова: бондарство, учебные заведения, школа, кружок бондарства, колледж искусства, учреждение высшего художественного образования.
- O. I. Markovskiy, the teacher-methodologist of Professional Skills of Vyzhnytsia College of Applied Art named after V.Yu. Shkribliak, the head of the «Magic Pattern» group of Vyzhnytsia specialized boarding school of the I–III degrees with in-depth studying of artistic and aesthetic direction cycles and courses named after Nazarii Yaremchuk, Vyzhnytsia, Chernivtsi region, Ukraine, 1971markalix@gmail.com;
- O. V. Markovska, the teacher of Psychology and Pedagogy, the head of educational and methodical laboratory of Vyzhnytsia College of Applied Art named after V.Yu. Shkribliak., Vyzhnytsia, Chernivtsi region, Ukraine, olamarka2@gmail.com
- People's folk bonding at educational institutions
- The article deals with the art of bonding, its peculiarities as one of the types of decorative and applied arts, its origin and formation, and the regional differences of products in different regions of Ukraine. The terminology on this topic, the classification of bonding products, according to their purpose, the features of their decoration are presented. On the basis of generalization of sources from different branches of knowledge, the genesis of the development of bonding in Ukraine is determined. The bonding centers of Ivano-Frankivsk, Chernivtsi, Transcarpathian and Lviv regions and the main factors of their foundation were identified. The common features of Ukrainian style with Romanian, Polish and Slovak bonding, the cooperation and differences in the ornamentation of the products of these regions are outlined. The attention is paid to the oldest traditional creative process of decorating the products of bonding by firing, its methods - pyrography, pyrotype, burning with acid, friction.
- The experience of the bonding masters in preparing the necessary materials and tools, the stages of the technological process and safety has been systematized. The ornamentation, shaping, constructive interdependence of cooper ware are described.
- The realization of the training of bonding specialists in the system of educational institutions of Ukraine is analyzed. The institutions of vocational, technical higher and higher education of Ukraine are systematized, on the basis of which it is possible to master this kind of decorative and applied arts.
- From the pedagogical experience of the authors, the system of work on teaching of bonding on the basis of a comprehensive school (circle), college, higher education institution is presented. The forms and methods of pupils' and students' ability to produce bonding articles are disclosed. The process of creation of bonding articles on the example of the manufacture of a spoon barrel and its firing is described. The samples of products, created in different educational establishments, which testify to the dynamics of professional development of students, are given.
- Key words: bonding, educational institutions, school, bonding circle, college of art, institution of higher art education.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2020 р.